

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**R.P. Valerii Reginaldi Bvrgvndi Seqvani E Societ: Iesv,
Praxis Fori Poenitentialis**

Ad Directionem Confessarii, In Vsv Sacri sui muneris ...

Regnault, Valère

Mogvntiæ, 1617

Cap. 23. De consuetudine,

[urn:nbn:de:hbz:466:1-78322](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-78322)

si ipsum sit ad non faciendum aliquid, ut ad non soluendum decimas: concessumque sit private persone, que possit ei renunciare: non vero si concessum esset communitati, vel Ecclesie; quia tunc requireretur tempus sufficiens ad prescriptionem: de qua tractatum est in præced. libro 10. cap. 20. Suarez autem in citato cap. 25. num. 11. & aliquot sequentibus, reuocavit illud de unico actu ostendens ad cessationem privilegij non faciendum, requirit tempus sufficiens ad prescriptionem, non minus quam ad cessationem privilegij ad faciendum. Id quod in praxi sequi nihil obstat: immo consultum est ad animæ pacem.

Quartus modus est: cum privilegij causa cessat: tunc enim ipsam quoque cessare debet, iuxta cap. Cum cessante, De appellatione. Qua de re latè Suarez lib. 8. citat. cap. 30. Quintus modus est: cum incipit esse iniuriam ei cui concessum est, iuxta regulam 61. iuris in Sexto. Quod ob gratiam aliquam conceditur, non est in eius dispendium retorquendum.

230.

Sextus modus est, per secundum privilegium, quod plenam & expressam mentionem facit de priori, quod ipsum non valeat. Tunc enim iuxta cap. Veniens De prescriptionibus §. Non obstante, posterius tollit prius: non item si de eo non faciat mentionem. Quod verum est ex supra citata glossa summaria; siue illud vtrumque privilegium sit generale, siue vtrumque speciale, siue vnum generale, & alterum speciale. Quæ addit etiam in dubio, prius privilegium potius præsumi non reuocatum, quam reuocatum. Adde quoque cum Syluestro verbo Privilegium qu. 10. neque ius commune tollere privilegium, nisi de eo expressam faciat mentionem ex cap. Cum ordinem De rescriptis. Obserua item cum eodem ibidem: nisi concessum sit privilegium cum clausula, quod non reuocetur, nisi de verbo ad verbum fiat de illo mentio: ad reuocationem illius per posterius privilegium, sufficere posse ut in hoc habeantur generalia verba plenissima, per quæ satis constet de intentione Principis volentis ipsum prius privilegium reuocare: qualia censentur ista: Non obstantibus quibuscumque privilegiis, etiam si de verbo ad verbum debeat de illis fieri mentio. Hoc ex Panor. habent Sylu. adhuc in verbo Exemptio, & Tabienain verbo Privilegium, ille nu. 12. & hic nu. 16. confirmantque, quia si diceretur contrarium, indirectè diminueretur potestas Papæ. Cum enim privilegia in facto consistant: ideoque Papa possit illa probabiliter ignorare, iuxta cap. Licet De Constitut. in 6. impossibile est ut de omnibus specialem faciat de verbo ad verbum mentionem: sicque Papæ adimetur potestas quæcumque privilegia reuocandi.

240.

Obserua adhuc cum eodem Syl. ibid. & D. Anton. in cit. c. 1. §. tertio, in 8. defectu ex Host. in loco antè memorato: non nisi legitima de causa debere à Superiore privilegia reuocari. Qualis causa esse censetur; quod aliis fiat lex enormis: ut in cap. Suggestum. De decimis: vel quod is qui accepit privilegium, non seruet privilegia que subditis suis concessa sunt: ut in cap. Dilecti. De privilegiis: vel quod malè vtratur privilegio, iuxta illud in c. 2. De concess. præbendæ in 6. Detestanda iniquorum peruersitas abstinere nesciens à vetitis, nec gaudere debito modo concessis; dignè plerumque officium excitat præsentis, ad ea quæ fuerant iusta consideratione concessa, cum in abusu ea vergere circumspicit; discretionè præula, reuocando. Adde & illud in fine ca. Cum illorum De senten. excomm. Privilegium meretur amittere, qui sibi permittit abutitur potestate. Videntur est Suarez ea de re latius differens, de legib. c. 36. lib. 8.

Obserua præterea privilegium ab inferiore concessum non posse ab ipso reuocari, si à Superiore ex certa scientia confirmatum sit: & ita privilegia concessa Ecclesie ab Imperatore, vel alio Principe, per Papam ex certa scientia confirmata, non posse ab eodem Imperatore vel alio principe reuocari. Vnde & inuolata cunctis manere temporibus, nec vlla improbitate conuelli, aut nouitate mutari posse, decernitur 25. q. 2. c. 1. & 7.

Obserua postremò reuocationem privilegij, non habere vim suam extinguendi illud, ac tollendi: donec de ea facti sint certiores illi quibus erat concessum: nisi forte Papa expressè vellet, ipsum tunc extinguere: cum nequeat valere contra eiusdem voluntatem à qua habet suam vim planè dependentem.

De ea ipsa reuocatione plenius Suarez in memorato lib. 8. c. 37. & tribus seq.

Septimus modus est, per renunciationem expressam privilegij quæ iuri suo renuntiat: quod quidem cuique facere liberum est: excepto casu quo renuntiatio tangeret ius Superioris: ut in c. Cum tempore De arbitris: aut ius tertij, ut in c. Si diligenti De foro compet. I. a. ex Panor. Sylu. in verbo Privilegium q. 10. Latè autem de eod. modo Suarez in eod. li. 8. c. 33. differit.

Porro quod privilegium non cesset morte concedentis, prout in præcedentibus attigimus, tractat copiosè idem Suarez in eodem libro ca. trigesimo primo. Apud quem etiam relinqueamus videndum; ab ipso copiosè quoque in præcedent. cap. vigesimo sexto tractatum, licet ut à Papa concessio privilegio vbi que vti, sic & concessio ab Episcopo. Quod vtrumque Azor. in 1. part. Moral. Infitur. lib. 5. tractat etiam; sed pauca in cap. 23. quæst. sexta. Vbi aliquot exemplis allatis in medium, resoluit habentes privilegium ab Episcopo proprio, posse vti eovbi que, hoc est, non tantum in territorio eiusdem Episcopi, sed etiam extra illud. Et ita eum, cui proprius Episcopus dedit privilegium legendi libros prohibitos, aut sibi eligendi Confessarium, aut vendicibus veritis in Quadragesima, posse vti illo extra propriam Diocesim. Et ratio est, quod iurisdictionis Episcopi in suum subditum vbi non impediatur extra ipsius diocesim nisi talis sit, qui requirit ibidem iudicalem causæ cognitionem exerceri: quod non contingit in casu de quo agimus.

TITVLVS IV. ET LIBRI, CAPVT XXIII.

De consuetudine.

SVM MARI V M.

241 Descriptio consuetudinis cum sua explicatione.

242 Triaprecipua consuetudinis attributa quorum primum, nempe vim legis obtinere, quinque conditiones requirit.

243 De prima qua est rationabilem esse, & secunda, qua est nasci ex pluribus actionibus, & tertia, qua est vt duret longo tempore.

244 Quarta qua est, vt introducta sit ex certa scientia, & quinta, qua est vt à maiore parte populi sit vsurpata.

245 Consuetudo optima est legis interpretis, & que ad id illa requiritur.

246 Consuetudo abrogans legem contrariam, debet esse tum rationabilis, tum legitime prescripta.

247 Quando lex censeri possit legitime prescripta.

248 An consuetudo valida possit oriri tantum ex actibus licitis.

249 An interruptio consuetudinis eam euacuet, distinctione explicatur.

250 Quando non vsus inducat consuetudinem.

251 Consuetudo contra ius diuinum, nullam vim habet.

252 Quod qua ratione intelligi debeat.

253 An consuetudo contra legem humanam vim habeat, distinctione explicatur.

254 An lex improbens consuetudinem censetur præcedentem tantum improbare, an subsequenter etiam, declaratur aliquot propositionibus.

255 An consuetudine abrogari possit poena quam lex imponit, legis non abrogata.

Prior pars. De natura & attributis precipuis consuetudinis.

IN cap. Consuetudo, distinct. 1. definitur consuetudo. Ius quoddam moribus institutum, quod pro lege suscipitur cum deficit lex. In qua definitione consuetudo à lege, quæ voluntate Principis instituitur, separatur per illud quod dicitur ius moribus institutum. Morum autem nomine significatur pluriū actuum similium frequentatio à tota communitate, aut maiore saltem illius parte. Ex qua frequentatione per rationem propriam consuetudinis, patet per illud quod ex communi Doctorum sententiâ Couarr. habet, ad reg. Possessor par. 2. §. 3. num. 2. consuetudinem ex communi & promiscuo vsu constituere ius, & acquirere omnibus regionis &

& populi, illa scilicet vrentis, civibus ita vt specialiter non magis proficit vel obicit illi quam illi. Quia in re consuetudo distinguitur à præscriptione, quæ certum habet vsum eius qui præscribit; que ius priuatum acquirit, ac in vsum ipsius commodum dirigitur contra aliquem alium certum; vt ex ead. communi sententia addit idem author. Quod verò in definitione subiungitur, quod pro lege suscipitur, sensu huc habet ex D. Anton. 1. par. tit. 16. §. 1. sub finem: quod quando negotium tale emergit, cuius declaratio nõ reperitur in lege scripta: tunc ad consuetudinem recurritur, vt iudicetur illud de quo agitur, esse saltem consuetudine admittum, si lege cautum esse nequeat iudicari.

242. M. Ita autem consuetudini attribuntur vt videre est apud eundem D. Anton. in seq. §. 2. & Syluestrum ac reliquos Summularios in verbo Consuetudo: sed tria quæ præcipue ad institutum nostrum faciunt attingere sufficiunt. Primum est, quod ipsa vim legis obtineat & obliget, ex ca. Dilecti, De arbitris; & ex lege De quibus, aliquotq; sequi ff. De legib. Secundum, quod sit optima legum interpretis ex cap. Cum dilectus, De consuet. ex lege Si de interpret. alio ff. De legibus. Tertium, quod leges humanas abrogare possit, ex cap. Cum tanto, De consuetudine.

De eo quod consuetudo vim legis obtinet.

SECTIO. I.

Atque consuetudinem vim legis obtinet D. Thomas 1. 2. quæst. 97. art. 3. ex eo confirmat, quod vis legis sit ex voluntate legislatoris: talisque voluntas duobus modis ostendi potest: vno per verba aut scripta; altero per facta Principis. Atque vt ex voluntate Principis priore modo ostensa, constituitur lex, quæ dicitur in scriptum: sic ex ostensa posteriori modo (vt ostenditur quando princeps videt aliquid p. s. m. fieri nec prohibet cum possit: siquidem tunc tacens consentire videtur ex cap. Qui tacet, De reg. iur. in 6.) constituitur consuetudo: quæ ius est non scriptum. Quinq; autem ex Panor. ad c. vltim. De consuet. & ex Summulariis in verbo Consuetudo, colligimus consuetudinis conditiones necessarias, vt ea vim habeat legis.

243. Prima, vt sit rationabilis: de qua plenius disse. ens Syluester quæst. 1. tandem statuit tunc consuetudinem rationabilem censendam esse, cum habeat conditiones legis bene positæ, seu legis iustæ. De quare vt admonet Hostiensis in summa De consuetud. §. 1. certa regula dari non potest; sed id relinquatur prudentum arbitrio; qui in foro conscientie semper iudicabunt eam rationabilem esse, quæ tendit ad felicitatem animæ; sicut irrationabilem quæ eidem repugnat, aut nutrit peccatum, vel non congruit Religioni, aut disciplinæ Ecclesiasticæ; iuxta c. Consuetudo dist. 1. Quam sententiam, aliis adhuc in eam citatis, approbat Panor. ad c. vltimum De consuetud. n. 5.

Secunda conditio est, vt consuetudo nascatur ex pluribus actionibus, ita vt vna actio sit quidem principium consuetudinis, non tamen consuetudo; vt ex Panor. loco cit. sumptum, bene confirmat Syluester in verbo Consuetudo quæst. 4. Et præsertim, cum consuetudo requirat assuetudinem, quæ non est contenta vno actu, vt patet. Excipit verò actum habentem effectum diuturnum, qui vnus continuatus per temporis diuturnitatem eam quæ requiritur ad inducendam consuetudinem, potest inducere illam: vt edificatio pontis supra vicum publicum ad transeundum ex vna domo in alteram. Etenim si talis pons tantum temporis quærum requiritur ad inducendam consuetudinem, maneat nullo contradicente; quando is corruerit, potest secundò edificari virtute consuetudinis. Iam licet consuetudo magnam actuum frequentiam de se requirat, vt sciri possit à populo (cuius tacitus consensus consuetudinem ipsam inducit) tamen vbi de eodem consensu ex coniecturis constiterit, curandum non est de magna actuum frequentia, dum modo tot & tam notarij interueniant, vt verò similiter ii existimandi sint in notitiâ populi transiisse: quod loco cit. Panor. mit. num. 17. docet. Et intelligendum est de populo libero: quia consensus populi qui Principi subicitur, non sufficit ad consuetudinem inducendam, prout D. Thomas 1. 2. quæst. 97. art. 3. ad 3. expressit, cum dixit multitudinem hominum priuatorum consuetudinem introducentium, duplicis conditionis esse posse: aut enim li-

beram ita esse, vt sibi legem facere possit, aut concedere sibi particulare statutum; sicque consentum ipsius sufficere vt consuetudo vim legis obtineat & obliget: aut non habere liberam potestatem condendi sibi legem vel remouendi conditam à suo Superiore: sicque consuetudinem eatenus tantum vim legis obtinere, quatenus nota toleratur ab eodem suo Superiore: ita vt consensus multitudinis ad id non sufficiat nisi tacitus saltem Superioris consensus interueniat. Ratio est, quia authoritas publica requiritur ad vim legis: populus verò principem habens, in eum illam transtulit.

Tertia conditio est, vt consuetudo duret longo tempore: quod tempus Syluester loco cit. cum Panor. sentit debere tantum esse quantum, quod postea declarabitur, ad præscriptionem requiritur. Sotus, et d. lib. 1. De iust. & iur. q. 7. art. 2. ait non esse iure certum, quam longum tempus in consuetudine sit spectandum, antequam ea vim legis obtineat: sed id pendere ex communi hominum iudicio: adeo vt consuetudo tunc censatur vim legis habere, cum ex communi hominum iudicio peccatum esset contra facere. Quæ sententia verior videtur, si consuetudo quæ introducitur nulli legi deroget, & sit tantum præterius. Si verò legem aliquam abroget, siue contra ius, probabilior est sententia Panormitani: vt Azor. quoque notat in 1. part. Moral. Institut. lib. 5. cap. 17. quæst. 9.

Quarta conditio est, vt consuetudo introducta sit à populo ex certa scientia, non autem per errorem (quando quidem non esset alioqui voluntaria) itemque vt sciente illo qui publicam potestatem habens, potest ius concedere: quia ex consensu ipsius deliberato, qui esse nequit sine certa scientia, consuetudo ipsa debet obligandi vim accipere. Lex enim proficiat à ratione & voluntate Superioris, vt rectè loco cit. D. Thomas docet.

244. Adde quoque, vt introducta sit cum intentione ita seruandi aliquid, vt ipsum de cætero in consuetudinem transferatur: sic, vt Panormitan. loco cit. habet, animo inducendi consuetudinem. Quocirca bene Syluester notat in seq. qu. 14. in his quæ sunt mera libertatis, non induci consuetudinem: nimirum ex defectu intentionis illam inducendi. Et ita si quis sua libertate absque intentione inducendi consuetudinem excepit peregrinos in domo sua, aliquid munus quotidianis liberaliter domino suo obtulit, vel aliud eiusmodi feci: non induxit consuetudinem ipsam obligantem. Quamquam in eo periculum inest, vt Sotus loco citato admonet, propterea quod vrbinitas vasallorum, statim à dominis attribuitur in consuetudinem, & gratia, in ius debitum: idum post primum actum, alter similitudine illius persuadetur, ac deinde tertius & plures: sicq; consuetudo vites nascitur. Ex huius quartæ conditionis defectu, vt ibid. notat Sotus, obligatorie non sunt consuetudines introductæ tantum ex deuotione, pioque affectu populi, non iudicantis esse necessitudo, seu de præcepto obseruandas; quales sunt nonnullorum festorum & ieiuniorum in quibusdam locis: nisi succedente deuotione postea transeant in præceptum & obligationem, vel populi consensu, vel Superioris mandato: quorum alterutrum præsumendum est in dubio, tanquam tutius: maxime cum à maioribus accepta est consuetudo, aut initij illius non exeat memoria.

Postrema conditio est; vt maior pars populi vsa sit tali consuetudine; vel illius vsum expressè, aut saltem tacitè approbari. Minor enim pars populi sicut nequiret legem facere, ita nequiret inducere consuetudinem, vt loco cit. n. 18. argumentatur Panor. Adde ad maiorem illam partem populi, non spectare; neq; in eo computari debere mulieres, infantes, & furiosos: quia non habent consensum habilem ad legem inducendam; quæ est virorum prudentium consulti, ex lege 1. ff. De legibus.

De eo quod consuetudini tribuitur, quod optima legis interpretis.

SECTIO II.

Secundum attributum consuetudinis, esse videlicet optimam legis interpretem, de ea confirmatur hac ratione: q. Principis sit interpretari leges, quæ ab ipso vim authoritatis emque habent: ac Princeps leges suas interpretetur nõ solum verbis sed

etiam

etiam factis: nimirum tacita permissione voluntaria: cuius efficax argumentum est usus, publicis moribus usurpatus; vidente nec contradicente eodem Principe. Huic autem consequens est, in consuetudine duo requiri, ut huius attributi particeps sit; siue ut legem interpreteretur. Alterum est, sic publicam esse, ut neminem latere meritis possit. Itaque non sufficit usurpari à multis, si id ita fieret in occulto, ut non valeat venire ad notitiam illius, qui eiusmodi legis condendæ habet potestatem. Alterum est; ut ille idem qui legis condendæ potestatem habet, consuetudinem ipsam approbet, vel expressè vel saltem tacitè: ut censetur facere cum eam in usu esse nouit, nec punit, cum possit: aut non nouit quidem, sed ex circumstantiis valde probabiliter apparet, quod ubi venerit in ipsius notitiam non aduersabitur illi, etiam si possit.

Nota autem primò, cum Soto in memorato artic. 2. ante solutionem argumentorum, cum dissimulatio Superioris dicitur esse in causa, ut consuetudo vim habeat; intelligi de illo Superiore qui est legislator. Quia licet Prætor urbis, vel Prælati conuentus, aut Præfectus provincie dissimulent legum transgressiones: inde tamen consuetudo non consequitur vires: quia non habetur inde consensus Prælati habentis potestatem legis nouæ inducendæ, per quam prius condita antiquetur. Nec enim talis dissimulatio in inferiore, sufficiens signum est consensus in Superiore; ut pote quæ ipso etiam nesciente (& ideo non consentiente) potest contingere.

Nota secundò, ex eo quod aliquid frequenter fieri, & ita fieri Princeps cognoscat ac patiatur, non constitui consuetudinem, quæ censeri possit fida legis interpretis, si faciens delatus ad iudiale forum, in eo puniatur: hoc enim sufficienter ostendit tolerantiam illam non esse voluntariam: iuxta cap. Cum iam dudum §. finali De præbendis. Quapropter ex tali consuetudine non possumus ritè legem Principis interpretari: ut si Princeps cognoscat & patiatur ultra pretium decreto suo taxatum exigi in hospitium: si exigens eum in iudicium vocatur, puniatur; satis ostenditur Principem nolle sui statuti interpretationem fieri secundum talem consuetudinem. Adde quod si Superior aliquando reprehendat consuetudinem, etiam si non puniat seuerius, id sufficere posse, ne illa pro legis interprete admittatur, tanquam introducta consentiente legislatore. Adde etiam ex Soto in eodem artic. 2. quando usus contra legem non aliunde oritur quàm ex negligentia Principis; aut ex eo, quod is non valeat malefactores punire: consuetudinem eiusmodi nunquam præferre aduersus legem ipsam: sed tunc solum cum Princeps ipse potest ab usum prohibere, neque ex vecordia, sed occultà dissimulatione illam permittit. Hæc ille.

De eo quod consuetudini tribuitur abrogare legem.

SECTIO III.

246. **T**ertium attributum consuetudinis; quod est abrogare contrariam legem, de ea confirmatur: quia lex voluntate Principis (non autem populi subditi cui parerent, non tantum quoad singulos de eo, sed etiam quoad omnes simul, incumbit) lex abrogatur: talemque suam voluntatem ipse potest ostendere, ut ferendo legem contrariam, sic & contentiando in consuetudinem contrariam: dum scilicet eam cognoscens, voluntariè tolerat, nec impedit puniendo; aut saltem non reprehendendo. Non sine ratione igitur consuetudini tribuitur legem abrogare posse. Ad quod ex e. ultimo De consuetud. duæ conditiones sunt necessariæ. Altera, ut sit rationabilis, id est, habeat ea quæ lex iusta requirit, prout iam ante annotatum est.

Quo autem modo conditio hæc illi conuenire possit, merito quis dubitet. Cum enim ipsi quoque legi, quæ per consuetudinem aliquam contrariam abrogatur, conueniat rationabilem esse: duo contraria simul essent rationabilia. Cui dubitationi loco cit. satis facit Sotus in solut. 2. argumenti. Inquiens legem humanam in multis casibus deficere, propter hominum mutationem: quæ facit ut esset ratio, ob quam vtilis fuit, ideoque communitati aut iam sit inutilis, aut magis vtilis sit contra eam; quam secundum eam agere. Quibus in casibus legi contrariando, non peccatur: dumque tales multiplicatur, ostenditur per consuetudinem quod lex e-

iusmodi non sit amplius vtilis. Atque tandem ea abrogatur: cum scilicet aduenit altera conditio; quam hac ex parte consuetudo requirit: nimirum ut ipsa sit legitime præscripta: De qua Medina ad 1.2. D. Thom. qu. 97. art. 3. regulam hanc tradit.

Tunc censeri potest consuetudo legitime præscripta, seu introducta sufficienter ad vincendam abrogandam vè legem, cum viri boni & prudentes sufficienter introductam esse iudicant: ut solent iudicare quando ea sic inualuit, ut passim usurpetur sic è memoriis conscientiarum, sciente nec contradicente Superiore eo, qui legem contrariam tulit, aut qui eadem cum illo potestate præditus est. Distinctius autem explicari potest, dicendo consuetudinem legitime præscriptam censeri, quando præter illa quæ propoſita sunt in expositione secundi attributi, adfuerit tempus ad præscriptionem requisitum: seu quod consuetudo ipsa obtenta sit, tacito vè Principis consensu inualuerit, per cursum temporis requisitum ad præscriptionem. A quo tempore, non autem ab aliquo domino quod per eam acquiratur, præscriptam dici notat Panorm. ad cap. vlt. De consuet. num. 7. Consequenter num. in quantum debeat esse tale tempus, docens: quod ex ipso ita refert Tabiena in verbo Consuetudo num. 7. Aut queritur de iure ciuili: & sic communiter tenetur quod requiratur tempus decem annorum, etiam si consuetudo sit contra ius: quod legitime probant hac ratione. Iura requirunt longum tempus ad inducendam consuetudinem. Cod. Quæ sit longa consuetudo, per totum. Sed longum tempus secundum ius ciuile est 10. annorum Codic. De præscript. longi temporis, item per totum.

Aut queritur de iure Canonico: & ita dicit, quod aut consuetudo est præter ius ipsum Canonicum; & sufficit tempus 10. annorum ex glossa ad cap. finale De consuetud. in 6. verbo Consuetudo. Quod quidem videtur limitandum exceptione hac, Nisi consuetudo veniat ad detrahendum iuri alienius Ecclesiæ: quia tunc, sicut in præscriptione, requiritur tempus 40. annorum. l. 6. q. 4. c. penult. & vlt. & cap. Auditus De præscript. & ca. Olim De cõsibus; ita etiam requiritur in consuetudine. Aut consuetudo est contra ius Canonicum & requiritur tempus 40. annorum, sicut iuxta Canones citatos, in præscriptione, qua iuri Ecclesiæ detrahitur.

Idem ex eodem Panorm. referens Angelus in verbo Consuetudo numero 8. addit quod si consuetudo esset contra ea quæ reserua sunt Principi, tam iure ciuili, quam Canonico, requiritur tempus, de cuius initio non est memoria, ex 6. Super quibusdã, De verb. signific. Aduerte verò, ista locum habere: quando Princeps consuetudini consentire nescitur. Si enim de eo antè constiterit nihil est, cur antedictum tempus censetur expectandum ad consuetudinis validitatem: quæ tota pendet ex ipsius Principis in eam consensu: de quo proinde ubi primum constiterit: nihil est cur tempus longius expectetur.

Porro, ut ad sæpe citatum cap. vlt. De consuetudine Panormitan. num. 24. habet: cum consuetudo fuerit generalis, generaliter tollit legem contrariam: & cum fuerit particularis alicuius tantum loci, in eodem tantum loco tollit: neque hoc semper, sed solum cum fuerit & rationabilis & legitime præscripta. Si quis opponat nec in eo loco particulari posse tollere: quia oporteret eam esse notam Papæ, tanquam legislatori; & par ratione quas cum quæ in diuersis locis introductas consuetudines: ad quod ille non sufficeret, etiam si ad nihil aliud vacaret. Responderi potest primò, iuxta sententiam eorum quos Azor. sequitur in 1. part. lib. 5. cap. 18. quæst. 7. 8. & 9. postquam eum Suarez in tractat. De legibus libr. 7. cap. 13. duas condiciones memoratas sufficere sine ea notitia. Responderi secundò potest: id quod Papæ per se præstare nequit, debere per alios à se constitutos præstare ad habendam notitiam eorum, quorum dissimulatio ad consuetudinem roborandam potest sufficere. Quod si ipse omittat facere, & consuetudo ipsa sit ex numero earum de quarum initio non est memoria (quia ex lege Quod te, ff. De rebus creditis, æquantur scientes & scire debentes) censeri potest idem Pontifex, dum non inquisiuit, præbuisse consensum tacitum, dissimulando rem, tanquam parui fortè momenti ab ipso existimaram. Quæ responsio videtur a prior præcedente. Quæ ex eo reicitur, quod consuetudo vim legis habere nequeat ab ipso Superiore

nioris consensu in eam: qui non contingit sine notitia aliqua proportionata. Qua de re plurim^o Gabriel Vasquez i. 2. disput. 177. cap. 3. In num. 20. reprehendens quorundam recentiorum dictum: nempe ea conditione leges à Principe ferri, ut illæ ipso etiam ignorante tollantur longi temporis vsu in contrarium: in eoque consistere tacitum consensum in consuetudinem. Verum existimari tali reprehensione locum esse tantum cum ageretur mala fide, curando ne talis vsus veniat in notitiam Superioris: neque vlla iusta causa eum excusaret. Alias enim consentaneum est de ipso Superiore sentire, quod inferioribus procedentibus sincere, bene consultum esse velit. in iis in quibus procedant rationi congruenter.

Tollitur autem consuetudo: generalis quidem, per legem generalem contrariam: particularis vero alicuius loci, per eisdem particulare auctoritate Principis editum statutum contrarium; quantumvis in hoc non fiat de ea mentio. Per legem vero generalem contrariam non tollitur particularis consuetudo, nisi id de hac, expressè in illa caueatur ex c. Licet, de constit. in 6.

POSTERIOR PARS CAPITIS.

De dubiis qua circa antedicta moveri possunt.

Primum est. An vt consuetudo vim habeat abrogandi legem, debeat tota consistere ex actibus qui cessante eiusdem legis ratione, sint liciti. Cui vt satis fiat præmittendum est ex D. Thomæ in i. 2. quest. 97. art. 3. ad 2. quod manente eadem legis ratione propter quam vitios est; non consuetudo legem, sed lex consuetudinem vincat. Id quod ex eod. auctore in præced. art. 2. intellige, quantumcumque aliquid vitios occurrit: quoniam bono communi adeo conducit legem vitalem, iam esse vsu receptam (& quod inde consequitur, facilem esse ipsius observationem) vt ad illius iustam mutationem oporteat tubesse causam quæ præponderet, tam illi vitilitati, quam huic commoditati. Atque isti doctriæ congruenter, ad propositum dubium responderetur affirmatiuè, per legem Consuetudinis Cod. Quæ sit longa consuetudo. Et per rationem hanc: quod consuetudo ex illicitis actibus constans, non sit rationabilis: quandoquidem consuetudo in vniuersum, dirigit ad actus similes illis, ex quibus nata est: & ideo, quæ nata est ex illicitis, pro materia obiecta, habet actus illicitos: sique illicita est, atque adeo irrationabilis. Vna tamen exceptio est quam D. Thomæ loco cit. tangit: nempe, nisi ita maluerit patriæ consuetudo, vt multitudo ab ea remoueri non possit: tunc enim etiam si ratio legis perseuerauerit, pecceturque agendo contra eam: postquam tamen consuetudo aduersus legem obtinuit vt adimeretur ei vna ex conditionibus necessariis; nimirum possibilem esse respectu multitudinis cui imponitur, vincit abrogatq; eam ipsam legem. Cui exceptioni Sotus in libro i. De iustitia & iure q. 7. art. 2. ad 2. post Caiet. ad D. Thomæ locum cit. & Syluest. verbo Consuetudo quest. 7. alteram addit his verbis. Vt lex pristina antiquetur, consuetudo etiam illa quæ illicitum habuit ortum; potest, licet non apud eosdem homines, tamen apud posteros vim obtinere. Cæperunt v. g. antecessores nostri primò agere contra aliquam legem, nos autem in nostro seculo inuenimus consuetudine abrogatam, non teneur scrutari de consuetudine illa, qualia habuerit initia, sed liberis sumus ab eadem lege. Hæc ille. Sic cum Clerici in cap. Statuimus & duobus seq. distinct. 4. iubentur ieiunare ante Pascha per septem hebdomadas plenas: nempe inchoando à Quinquagesima: consuetudo à maioribus ad nos deriuata (siue per licitos siue per illicitos actus cæperit) ita inualuit in contrarium, vt non peccent Clerici inchoando ieiunium tantummodo cum laicis à feria 4. Cinerum: quod attingitur in fine eiusdem dist.

Ex dictis liquet illud, quod Azor. habet in prima part. Moral. Institut. lib. 5. cap. 17. quest. 6. tempus præscriptionis, de qua ante dictum est, non posse computari ab initio consuetudinis inceptæ ab illis qui, rimi contra legem agentes deliquerunt; sed ab illius continuatione per eos qui primis succedentes, sine peccato cæperunt facere contra legem, ex empli priorū bona fide secuti: quos peccasse, nõ debuerunt æ-

stimare, nisi eis constaret quod deliquerint, legi contraveniendo sine iusta causa. Quod autem nonnulli antedictis obijciunt communitatem, quæ sola inducit consuetudinem, nõ posse legem inuincibiliter ignorare: concedi potest quidem, quoad aliquos de populo: non tamen quoad maiorem populi partem: quæ sufficit ad consuetudinem inducendam bona fide agendo. Esto verò, quod rarum sit legem à maiori populi parte inuincibiliter ignorari, & per consequens, quod raro contingat, consuetudinem legi prævalere: tamen id non est tantum in commodum, quin longè maius sit, quod Princeps approbatus suorum subditorum illicitos, pro ut concedendum est, concessio quod consuetudo ex talibus orta, valeat aduersus legem: quandoquidem vt illa vim habeat, hanc abrogandi, requiritur vt Princeps, actus quibus illa inducitur, non modo permittat, sed etiam approbet.

Secundum dubium est. An interruptio consuetudinis per aliquem actum contrarium, vim illius euacuet.

Hic Panor. in ad cap. vi. De consuetud. nu. 19. respondit quod si consuetudo nondum sit completa & perfecta, per vnum actum contrarium ea interruptatur: ita vt sit necesse de nouo incipere, quia inde apparet de tacito populi consensu; quod non velit consuetudinem inducere: vt potest qui fecerit actum contrarium. Secus esse autem, si iam sit completa, quia tunc non vno actu contrario tollitur: sed pluribus, ad eum modum quo est introducta. Ea enim iam habet rationem legis; & ideo tolli debet ad instar legis. Idem ex ipso Panor. habet Armilla in verbo Consuetudo numero 7.

Tertium dubium. An non vsu legis, sicut contrario vsu possit induci consuetudo per quam lex ipsa abrogetur.

Hic cum Ioanne Andrea & Panor. in ad cap. Ioannes, De Cleric. coniug. Syluester respondet, in verbo Consuetudo qu. 8. non vltimam legis de se non constituere consuetudinem: nisi talis sit, qui in se habeat actum, vsuque tacitum contra eiusdem legis ordinationem: sicut Clericum non ferre tonsuram, habet contra legem de ea ferendam, per cap. Non liceat 2. distinct. 23. & cap. Clericis De vita & honest. Cleric. ideoque potest constituere contrariam consuetudinem: quæ si rationabilis sit & legitime præscripta (vt est quoad Clericos coniugatos quos oportet secularibus immisceri) potest legem vincere, ex eodem cap. Ioannes. Tunc autem non vsus includit talem vsu tacitum, cum lex fuerit de genere earum quæ imponunt necessitatem aliquid agendi. Non includit verò, cum lex fuerit mere facultatis, id est, quæ non necessitatem agendum, sed tantum tribuat facultatem aliquid agendi: vt ea quæ passo dominum concedit vt agere possit actione legis Aquilæ: hac enim concessione vti nolens nihil censetur contra talem legem agere, quia non præcipit agere, sed tantum dat facultatem agendi.

Quartum dubium: An consuetudo vim habeat contra legem diuinam siue naturalem, siue positivam.

Huius communis resolutio est, quod consuetudo contraria diuinam nullam vim habeat ex c. finali, De consuetud. quæ est expressa D. Thomæ sententia i. 2. quest. 97. art. 3. ad 1. Et probatur quia nihil est quod diuinæ potestati derogare in vlla re possit: neque in Deo idem locum habet quod in homine Principe, vt sciendo & tolerando consuetudinem; præsumatur velle tollere obligationem legis à se latam in contrarium: quia cum Deus quotidie toleret peccata hominum; præsumendus esset velle tollere obligationem suorum præceptorum contra quæ peccatur; quod absurdum est. Tolerat autem expectans nos ad penitentiam iuxta illud ad Rom. 2. An diuitias bonitatis eius, patientiæ, & longanimitatis contemnis; ignorans quoniam benignitas Dei ad penitentiam te adducit?

Intelligitur autem ex hac resolutione, merito dici in Concilio Trident. sess. 23. cap. 1. corruptelam potius esse quam consuetudinem, etiam si immemorabilis sit, quæ se excusati a personali

residencia dicunt Episcopi, vel alij quibus animarum cura commissa est: cum præcepto diuino ipsi mandatum sit oves suas agnoscere, pro eis sacrificium offerre verbique diuini prædicatione, sacramentorum administratione, ac bonorum omnium operum exemplo pascere; pauperum aliarumque personarum rationabilium paternam curam gerere, &c.

Intelligitur item ex eadem resolutione, consuetudinem quæ inualuit, ut impune exerceantur vsuræ, si in eis non excedatur certum pretium taxatum, non excusare à peccato & restitutione: quia præceptum Non factum facies, cum quo ex aduerso ea pugnat, iuris est naturalis immutabilis. Intelligitur præerea nulla consuetudine posse induci, vt excommunicari qui ratione tales sunt, admittantur ad diuina officia & sacramenta, à quibus arcentur iure diuino positio, per illud Matth. 19. Si Ecclesiam non audierit, sit tibi tanquam Ethnicus, & publicanus:] quo indicatur prohibendos esse à diuinis excommunicatos, non secus ac Ethnicos & publicanos. Itaque corruptele censendæ sunt non consuetudines, quæ faciunt contra ius diuinum, repugnantque rationi aut alicui diuinæ institutioni.

252. Aduerte verò eandem resolutionem intelligendam esse de iure diuino sumpto strictè: seu extra casum in quo iusta causa adit agendi contra ipsum: quia tali datà vt Summi Pontificis dispensatione seu interpretatione, ita & consuetudine ab eodem Pontifice scienter tolerata, potest obtineri, vt taliter agendo non peccetur. Sic cum multa habere beneficia, quorum vnum est sufficiens, sit contra ius naturale: *quandocumque rector ratio dicit illud, quod in alimentum plurimum constitutum est, non esse vni totum dandum*: si tamen iusta adit causa, cur vni plura tribui debeant, vt propter nobilitatem vel literaturam insignem: sicut per dispensationem Papæ, plura simul talis habere potest: ita etiam potest per consuetudinem rationabilem & legitimè præscriptam, quamdiu ea non degenerauerit in corruptelam: vt degenerat, cum cœperit aduersari rectæ rationi, ex cap. vlt. De consuetud. atque adeo esse animæ perniciosam, prout habet Hostien. in sua summ. tit. De consuetud. Sub finem primi paragraphi inquit generaliter: Tibi tradit, quod vbi cumque consuetudine seruata periclitaretur anima, non valet.

Aduerte etiam intelligendam esse de iure diuino positio nouæ legis. Nam contra positio veteris legis, quod per Christum abrogatum est, vt exposuimus in præced. nu. 136. & 137. consuetudinem vim habere dubium non est. Sic cum Deut. 17. fiantur vt in ore duorum vel trium testium stet omne verbum; iam consuetudine introductum est vt in multis casibus requirantur 7. vel 8. testes. De iure gentium tanquam de naturali iudicandum est; consuetudinem contra illud inductam non valere. Pro quo aduerte, ius gentium, vt nomen ipsum indicat, ex eo dici quod omnes gentes tanquã conficiantes vnam communitatem totius humani generis, illud sibi constituerint, obligando singulos ad illa quæ eidem toti generi vtilia essent: ad eum nempe modum quo ciuitas, illius Princeps, lege sua ciuili obligat singulos ciues. Quo fit vt contra ius ipsum gentium, consuetudo valere nequeat, nisi interueniente approbatione communitatis totius generis humani, tanquam superioris, cuius legitima auctoritate constitutum est. Fit etiam, vt sicut dici nequit quæ ratione interuenire valeat talis approbatio, ita nec nequeat quæ ratione consuetudo censeri debeat contra ius gentium inualuisse.

Quintum dubium est, An consuetudo vim habeat contra omnem legem humanam.

253. Causa dubitandi est, quod vna ex parte consuetudo Canonice instituta contraria nullius sit momenti, ea. Ad audientiam. De consuetudine & distinct. 11. per totam. Quare consuetudo nullam vim habet saltem contra legem Ecclesiasticam. Ex altera parte verò, quod consuetudo vim habeat legis, vt patet ex antedictis. Vnde vt lex, ita consuetudo posterior, legem priorem ei contrariam tollit: quia iura posteriora prioribus prævalent. ex lege vltima, ff. de constit. Principum. Solutur autem distinctio tota dubitatio; dicendo constitutionem quidem irrationabilem, aut non legitimè præscriptam, nullam vim habere aduersus legem:

sed rationabilem & legitimè præscriptam habere: ex cap. finali. De consuetud. Nec obstat quod in cap. Consuetudinis, Gist. & 11, sic dicitur: Consuetudinis vsusque longæui non vilis auctoritas est; verum non vsque adeo valitura momento, vt aut rationem vincat, aut legem scriptam. Namque id intelligendum est de lege & consuetudine in dubio; seu cum dubitaretur, lexne an consuetudo rationabilis, sit aut in vsu maioris partis populi posita, aut à Superiore approbata: tunc enim lex præualet, quia in dubio melior est conditio legis, tanquam Principis auctoritatem & voluntatem expressius de se referentis.

Cæteram irrationabilis consuetudo censetur primò, ea quæ peccatum aut peccandi causam fonet, ex cit. cap. finali, & ex præcedenti: in quo ponitur exemplum consuetudinis, qua mulier fide coniungij violata per adulterium, impudenter exigit & improbè obtinet medietatem bonorum quæ maritus adeptus est. Secundò, ea quæ Ecclesiis grauiam inducere cognoscitur, ex cap. 1. De consuetudine, id est, quæ onerata, multumque lædit Ecclesias, vt glossa interpretatur. Talis enim consuetudo, vt ad idem cap. num. 1. Panormit. ait, cum sit contra reu. gionem, Deo & Sanctis debitam, rationabilis esse non potest. Tertio, ea quæ est contra libertatem Ecclesiasticam vel contra publicam vtilitatem, vt ex Bartholo habet Syluester in verbo Consuetudo quæst. 6. Rationem hanc attingens, quod neque lex illius conditionis, valeret. Quarto, ea quæ disciplinam Ecclesiasticam violat, iuxta cap. Cum inter vos & cap. Cum venerabilis De consuetudine. Ad demum nonnullæ alie, de quibus generale regulam dari non posse iam ante ex Hostien. admonuimus, sed relinquij vitorum prudentum iudicio. Videri potest Azor. aliquot earum in particulari referens in 1. part. moral. Institut. lib. 3. cap. 19.

Sextum dubium est, An lex improbens consuetudinem censetur præcedentem tantum, & non subsequentem improbare.

De hoc proposito sententia opposita Couarr. in lib. 3. 254. *variarum resolut. cap. 13. num. 4.* statuit quatuor conclusiones, citatis pro vnaquaque auctoribus.

Prima est. Lex vel canon decernens consuetudinem aliquam esse iniquam aut irrationabilem, non tantum præteritam sed etiam futuram damnata vt talis, tanquam iniquitatis damnata per legem, nusquam admittenda sit. Hanc probat ex cap. vlt. De consuetudine; in quo ad consuetudinem requiritur vt rationabilis sit, & legitimè præscripta.

Secunda est. Consuetudo induci nequit, cum lex vel canon eam in particulari reprobet simpliciter & absolute: etiam si non dicat absolute iniquam esse, aut irrationabilem. Hanc esse communem opinionem ex Felino, & pluribus aliis Couarr. addit. Probatur verò, quia consuetudo vim obtinere nequit, nisi interueniente Principis consensu. Quando autem lex eam improbat, consensus seu voluntas Principis est in contrarium: quandoquidem lex est principis voluntas. Cæterum tunc lex consuetudinem in particulari reprobat, cum simpliciter facta illius expressa mentione dicit: Non obstat & quacumque consuetudine: vel non obstante consuetudine inueterata, aut cuius imitij non est memoria.

Tertia conclusio est. Ex noua causa rationabili consuetudo induci potest contra legem, etiam expressè derogantem consuetudinibus futuris. Hanc Couarr. ait esse quoque communem sententiam: cuius fundamentum est, quod noua causa tollat iniquitatem, quæ consuetudini in esse videbatur eo tempore quo lex eam vt iniquam reprobauit.

Postrema est. Quando lex non damnat consuetudinem vt iniquam & irrationabilem (quantumcumque prius existentem reuocauit, abrogauitque) eadem potest renata, de nouo vites obtinere aduersus illa ipsa legem. Ratio est: quia tunc lex tollit consuetudinem eo modo quo nouæ leges tollunt antiquas, non eas reprobando, iudicando ve irrationabiles esse vel iniquas: sed eas infirmando ob causas quæ iustè videantur secundum personarum qualitatem temporis conditionem, & rerum mutationem.

Vltimum dubium est. An consuetudine abrogari possit pœna quam lex imponit, ipsa lege non abrogata.

255. **D**E hoc varias sententias refert Azor. in eodem lib. 5. c. 18. q. 10. eamque approbat quæ statuit non abrogata lege, pœnam quam ipsa constituit abrogari posse consuetudine. Sicut enim ab initio pœna legis potuit tolli non receptione illius, lege ipsa recepta, sic etiã temporis processu potest consuetudine lex quoad pœnam tolli, non sublata ipsius obligatione ad peccatum. Eamdem auctorem pro maiore explicacione qui volet videat. Cæterum de obligatione consuetudinis in conscientia, cuius notitia ad hoc institutum nostrum peculiariter spectat, nihil aliud dicendum occurrit, quam esse eamdem ac humane legis, cuius obtinet vim iuxta antedicta, atque adeo accomodanda esse ad eam, illa quæ constituta sunt in præcedentibus. titulis quoad obligationem legis humanæ.

TITVLVS VLTIMVS.

De lege pœnali.

DE hac opus eruditum Alphonsus à Castro duobus libris distinctum edidit, in quo latè persequitur quæ ad ipsam pertinent. Quæ autem ad institutum nostrum faciunt reuocabimus in tria capita: quorum primum erit de definitione & diuisione legis pœnalis, Secundum de modo interpretandi legem pœnalem. Tertium de quæstionibus, quæ mouentur circa illius obligationem.

CAPVT XXIV.

De definitione & diuisione legis pœnalis.

SVMMARIVM.

256. A qua pœna, lex nomen & naturam habeat pœnalis: quodque nõ sit sola ea, quæ ob culpam incurritur.

257. Quatuor diuisiones legis pœnalis, vna, quæ ex parte materiæ, & tres quib. ex parte formæ diuiditur.

258. Regula distinguendi inter legem pœnalem lata sententiã, & sententiã ferendam.

259. Varii modi deprehendendi in dabo, an lex pœnalis sit lata sententiã.

256. **P**Rænotandum est, pœnam à qua lex pœnalis denominatur, dici physicè quidem, de cruciata & dolore quem generant morbi aliæque causæ naturales quæ hominibus clades, & calamitates inferunt. Moraliter verò, de documento seu boni priuatione, quæ Magistratus tanquam causa moralis aliquos afficit, rationabili aliqua de causa. Quæ posteriore acceptione hinc sumitur, cum lex ab ea pœnalis denominatur. Quamuis autem Alphons. à Castro in cap. 3. libr. prioris eamdem acceptionem restringendam esse velit, ad pœnam quæ imponitur propter culpam propriam, iuxta illud D. August. in 1. R. retractationum. cap. 9. Omnis pœna si iusta est, peccati pœna est: & illud in cap. Cognoscetes De constitut. Rem quæ culpa caret, in damnum vocari non conuenit. Meritò tamen Nauar. in Enchir. & in Comment. ad cap. Fraternitas 12. quæ 2. illic cap. 23. num. 56. & hic num. 11. 12. 13. & 14. contrarium sentit. Tum quia interdictum Ecclesiasticum est pœna: & ex consequenti, lex illud imponens est pœnalis: quæ ligare potest non modo eos qui sunt, sed etiã eos, qui non sunt in culpa, ex cap. Si sententiã De sentent. excommunic. in 6. Tum quia sancte contrahens matrimonium cum vidua, patitur bigamiæ pœnam: per quam à factorum ordinum susceptione arcetur. Tum quia glossa ad 23. regulam iuris in 6. verbo Sine culpa, aliquot casus numerat, in quibus pœna incurritur sine culpa. Tum demum quia ipse Alphonsus sub finem eiusdem cap. tertii ait legem quæ irrogat infamiam filiis pro parentum culpa, rectè dici pœnalem: & in sequen. cap. 9. circa medium, aperte docet ex obligatione legis ad pœnam, non rectè in ferri obligationem ad culpam; quia potest sine culpa imponi pœna, ex qua lex imponens, dicitur pœnalis. Propositio autem allata ex D. August. vera est regu-

lariter, quia vt memorata glossa habet, regulariter nullus punitur sine culpa: quando quidem pœna mensura est culpæ: & cum mensura non habeat locum, vbi non extat mensurandum; sanè vbi non est culpa, nec est pœna.

Abolutè autem loquendo, pœnam non esse tantummodo peccati, patet ex eadem reg. 23. quæ dicitur Sine culpa, nisi sub sit causa, non est aliquis puniendus. Indicat enim ita aliquem puniendum non esse sine culpa: vt si alia iusta causa sub sit, possit sine culpa puniri: vt Clericus leprosus sine culpa quidem sua, sed tamen iusta de causa (nempe ad vitandum scandalum) priuatur Ecclesiã, cap. Tua, De Clerico ægrorante. Quæ cum ita sint, pro definitione legis pœnalis vlturpari potest quod ipse Nauar. habet in cit. n. 14. Legem pœnalem esse, non solum eam quæ ob culpam, sed eam etiã, quæ abfque vlla ratione culpæ propriæ aut alienæ, ob aliquam tamen causam, quæ legislatori visa est in id iusta, pœnam imponit.

Varia diuisiones legis pœnalis.

SECTIO I.

257. **E**X parte materiæ, id est pœnæ quæ lege imponitur, triplex distinguitur lex pœnalis: vna quæ statuit pœnam corpoream: vt mortis, verberationis, mutilacionis, exilij, incarcerationis, & aliarum id genus: altera, quæ statuit pœnas ciuiles vt amissionem bonorum omnium, multam pecuniariam, infamiam, ignobilitatem, & similia; tertia, quæ infert pœnam spirituales vt excommunicationem, suspensionem interdictum, degradationem, irregularitatem, depositionem ab officio, amissionem beneficii, priuationem Ecclesiasticæ sepulture.

Ex parte verò formæ & modi quem tenet in statuendis pœnalis, diuisione triplici distinguitur. Quarum prima est, in eam quæ statuit pœnam, non exprimendo ipsius speciem: quæ eo ipso censetur relinquere iudicis arbitrio, quæ pœna ille qui deliquit sit puniendus: & in eam quæ pœnam certam taxat & exprimit. Quod quidem facit duob. modis; altero ita vt eam nõ imponat, sed à Iudice imponi statuat; dicendo v. g. Quicumque tale quid fecerit, priuetur officio vel beneficio, aut mittatur in exilium: altero, ita vt eam imponat, dicendo v. g. Qui hoc vel illud fecerit, sit priuatus bonorum suorum possessione vel sit excommunicatus.

Secunda diuisio eiusdem generis (quam Alphons. li. prior. cap. 9. plenius explicat) est in purè pœnalem & mixtam. Purè autem pœnalis dicitur, quæ nihil præcipit aut prohibet facere: sed solum imponit pœnam facienti aliquid vel omitteuti: quales censeri possunt multi canones distinctionis trigemæ, multæque aliæ constitutiones Ecclesiasticæ, vt illa in cap. Si quis, De vita & honest. Cleric. Si quis ex Clericis commam relaxauerit, anathema sit. Mixta verò dicitur quæ præcipit vel prohibet aliquid facere, & insuper statuit pœnam contra transgressores. Talis est lex in c. Omnis vtriusque sexus De penitent. & remiss. quæ præcipit sub pœna excommunicationis & priuationis sepulture Ecclesiasticæ, vt fideles de peccatis commissis confiteantur semel in anno, & sacrosanctam Eucharistiam in Paschate sumant. Ideoque mixta dicitur, quod sub eodem verborum contextu misceantur lex purè pœnalis ante descripta, & purè moralis, quæ præcipit vel prohibet aliquid sine alicuius pœnæ temporalis impositione: vt lex Ecclesiastica de audienda Missa integræ die Dominico in c. Missas De consecr. dist. 1.

Tertia eiusdem adhuc generis diuisio legis pœnalis, est in comminatoriam, & latæ sententiæ. Comminatoria autem seu ferendæ sententiæ tunc lex pœnalis dicitur, cum circa infliccionem pœnæ statuit aliquid, quod à Iudice est necessariò faciendum. Tunc verò latæ sententiæ dicitur, cum per eam Princeps perpetuam profert sententiã contra delinquentem, nihil relinquens Iudici quod ad condemnationem spectet. Ita Alphons. in initio libri posterioris; vbi subicit aliquot regulas, per quas cognosci possit, quando lex pœnalis sit latæ, & quando ferendæ sententiæ. Quas vt ad institutum nostrum accommodatas, subiiciemus: